

WAYS TO ATTRACT FOREIGN CREDIT LINES AND INCREASE THEIR EFFECTIVENESS

Nasimova Sitora Dilmurod qizi¹

Navoi Regional Center of AT Xalq Banki

KEYWORDS

capital migration, foreign
investments, direct
investments, portfolio
investments, investment
climate

ABSTRACT

The article analyzes the factors influencing the creation of a favorable business climate and the increase of investment attractiveness of Uzbekistan's economy for foreign direct investments, their development, and methods of attraction.

2181-2675/© 2024 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: **10.5281/zenodo.12155208**

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Chief Specialist of the Operations Department of the Regional Center of Navoi Regional Center of AT Xalq Banki, Uzbekistan

XORIJIY KREDIT LINIYALARINI JALB QILISH VA UNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

kapital migratsiyasi, xorijiy investitsiyalar, to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar, portfel investitsiyalari, investitsion muhit

ANNOTATSIYA/AHHOTAЦИЯ

Maqolada O'zbekiston iqtisodiyoti uchun qulay biznes muhitini yaratish va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning faoliyatini oshirish hamda ularning rivojlanishi va jalb qilish usullari tahlil qilinadi.

Albatta, matnni o'zbek tiliga tarjima qilaman: Yuqori investitsiya faolligi – iqtisodiyot rivojlanishining zaruriy sharti, barqaror uzoq muddatli iqtisodiy o'sishning muhim omilidir. Investitsiya faolligiga investitsiya resurslari hajmining o'sishi va ularni iqtisodiyotning real sektorida samarali ishlatilishi orqali erishiladi. Investitsiyalar ilmiy-texnik salohiyatni shakllantiradi va mamlakat iqtisodiyotining jahon bozorida raqobatbardoshligini oshiradi. Shu bilan birga, ko'pgina davlatlar uchun to'g'ridan-to'g'ri, portfel investitsiyalari va boshqa aktivlar shaklida xorijiy kapitalni jalb qilish katta ahamiyatga ega. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar – bu boshqa davlat hududidagi korxonani boshqarishda va foyda olishda ishtirok etish huquqini beruvchi xorijiy investorlarning sarmoyalari. Portfel investitsiyalari – bu investorga investitsiya ob'ektini nazorat qilish huquqini bermaydigan, lekin aktivlarning yuqori likvidligini ta'minlaydigan xorijiy qimmatli qog'ozlarga sarmoyalardir. Boshqa aktivlarga savdo kreditlari, xalqaro tashkilotlardan olingan kreditlar va boshqalar kiradi. Investitsiya siyosatini tanlash iqtisodiyot rivojlanishining ma'lum bosqichida belgilangan maqsadlarga bog'liq. Bizning fikrimizcha, eng maqbul variant to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalardir, chunki ular qabul qiluvchi mamlakat iqtisodiyotida uzoq muddatli investor manfaatlarining mavjudligi bilan tavsiflanadi va boshqa aktivlarga nisbatan katta foyda keltirishi mumkin. Shuningdek, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar milliy iqtisodiyotni jahon iqtisodiyotiga integratsiyasida eng samarali usul hisoblanadi.

Turli davlatlar va mintaqalar o'rtasidagi investitsiya oqimlarining real hajmi quyidagilar orqali aniqlanadi:

- Turli davlatlarda investitsiyalarga bo'lgan talab hajmi va ularning taklifi hajmining mos kelmasligi;

- Importer davlatlarda arzon xomashyo va ishchi kuchining mavjudligi;
- Qabul qiluvchi davlat bozorini monopoliyalashtirish imkoniyati;
- Qabul qiluvchi davlatda siyosiy barqarorlik va qulay investitsion muhitning mavjudligi. Investitsion muhit tushunchasi komplekslik bilan xarakterlanadi va quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

- Xorijiy investitsiyalar bo'yicha davlat siyosati;
- Iqtisodiy sharoitlar (iqtisodiyotning umumiy holati, valyuta, moliya va kredit tizimi

holati, bo'xona rejimi va boshqalar);

- Korxonalarni tashkil etish, faoliyati va soliqqa tortish sohasidagi amaldagi qonunchilik. Davlatlar o'rtasida iqtisodiyotga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha raqobat mavjud, chunki ular qo'shimcha investitsiya kapitalini jalb qilish, ilg'or xorijiy texnologiyalar, texnika va ishlab chiqarishni tashkil etish usullaridan foydalanish, mahalliy ishlab chiqarishni kengaytirish va diversifikatsiyalash, uning samaradorligini oshirish, jahon bozoriga kirishni osonlashtirish, eksport imkoniyatlarini rivojlantirish, qo'shimcha ish o'rinlari yaratish imkonini beradi. O'zbekiston oltin, uran, mis, kumush, qo'rg'oshin, rux, tabiiy gaz va boshqa foydali qazilmalarning katta zahiralarga ega. Mamlakatda 1644 foydali qazilma konlari aniqlangan bo'lib, ularning umumiy mineral-xomashyo salohiyati 11 trillion dollar bilan baholanmoqda. O'zbekiston, shuningdek, mintaqaviy hamkorlikni rivojlantirish, mintaqaviy va transmilliy transport yo'laklarida ishtirok etish uchun qulay sharoit yaratadigan foydali geografik joylashuv bilan ajralib turadi, malakali, ammo arzon ishchi kuchiga ega. Mustaqillik yillari davomida O'zbekistonda siyosiy va makroiqtisodiy barqarorlikka, iqtisodiyotning ichki va tashqi sektorlarining muvozanatiga, yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlarini – yiliga o'rtacha 8 foizni ta'minlash sharoitlarini yaratishga, yangi yuqori texnologik tarmoqlarni rivojlantirishga, barqaror bank-moliya tizimini yaratishga, soliq yukini kamaytirishga erishildi. 2015 yil 1 iyuldan boshlab xorijiy investitsiyalar bilan faoliyat yurituvchi korxonalar foyda solig'i, mol-mulk solig'i, obodonlashtirish va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish solig'idan, majburiy yo'l jamg'armasidan ozod etildi. Imtiyozlar to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar hajmidan kelib chiqib 3dan 7 yilgacha beriladi: 3 million dollargacha – 3 yil, 10 million dollargacha – 5 yil, 10 million dollardan ortiq – 7 yilgacha.

Xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalarni davlat ro'yxatidan o'tkazishning soddalashtirilgan tizimi "yagona darcha" tamoyili bo'yicha joriy etildi. Respublikada xorijiy investorlarga keng qamrovli huquqiy kafolatlar va imtiyozlar tizimi yaratilgan, xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalarning faoliyatini rag'batlantiruvchi chora-tadbirlar tizimi ishlab chiqilgan. Davlat xorijiy investorlarga mahalliy investorlarga qaraganda kam bo'lmagan sharoitlarni taqdim etishni kafolatlaydi. Kafolatlar quyidagilarni o'z ichiga oladi: qonunchilikning barqarorligi, mulkni saqlash, mablag'larning foydalanishi, ularni o'tkazish va qaytarish va boshqalar. Bularning barchasi qulay investitsion muhitni shakllantiradi. Shunday qilib, Jahon banki guruhining "Doing Business" reytingida biznes yuritish uchun qulay sharoitlar yaratish bo'yicha O'zbekiston 2015 yilda 103-o'rindan 87-o'ringa ko'tarildi (hisob-kitob bo'yicha 189 mamlakat). O'zbekiston Respublikasida xorijiy investitsiyalarni jalb qilish sohasidagi huquqiy tartibga solishning asosini "Xorijiy investitsiyalar to'g'risida", "Investitsion faoliyat to'g'risida", "Xorijiy investorlarning huquqlarini kafolatlash va himoya qilish choralari to'g'risida"gi qonunlar, shuningdek, Prezidentning bir qator farmonlari va hukumat qarorlari tashkil qiladi. Xorijiy investorlar O'zbekiston Respublikasida quyidagi shakllarda investitsion faoliyatni amalga oshiradilar:

- To'liq xorijiy investorga tegishli bo'lgan korxona yaratish;
- O'zbekiston rezidentlari - yuridik va / yoki jismoniy shaxslar bilan birgalikda tashkil

etilgan korxonalar, kompaniyalar, banklar, sug'urta tashkilotlari va boshqa korxonalarda ulushli ishtirok etish;

- Aksiyalar, obligatsiyalar, aksiyalar sertifikatlari va boshqa qimmatli qog'ozlarni sotib olish; - Intellektual mulk huquqlarini (mualliflik huquqlari, patentlar, savdo belgilari va boshqalar) sotib olish;

- Savdo obyektlari, xizmat ko'rsatish sohalari, turar joylar, jumladan, yer va tabiiy resurslardan foydalanish va egalik qilish huquqini sotib olish;

- Kontsessiya huquqini sotib olish va qonunchilikka zid bo'lmagan boshqa shakllarda investitsiya qilish.

Xorijiy investorlar O'zbekiston Respublikasida qonun bilan ruxsat etilgan har qanday tashkiliy-huquqiy shaklda korxonalar tashkil etishi mumkin. Xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxona deb, unda xorijiy investitsiyalar aksiyalar yoki ustav fondi ulushining kamida 30 foizini tashkil etadigan korxona hisoblanadi. Xorijiy investitsiyalarni o'zlashtirish dinamikasining tahlili shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston iqtisodiyotiga jalb qilinayotgan xorijiy investitsiyalar oqimi turli shakllarda yildan-yilga o'sib bormoqda (1-jadval).

1-jadval Xorijiy investitsiyalar va kreditlardan foydalanish dinamikasi

Ko'rsatkichlar	O'lchov birligi	2013/I-II	2014/I-II	2015/I-II
Xorijiy investitsiyalar va kreditlar	mlrd so'm	2342,8	2998,2	3842,3
Jami investitsiyalar hajmida xorijiy investitsiyalar ulushi	%	19,4	20,0	21,3
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar	mlrd so'm	1744,6	2434,6	2977,1
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar umumiy investitsiyalardagi ulushi	%	14,4	16,2	16,5
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning umumiy xorijiy investitsiyalardagi ulushi	%	74,5	81,2	77,5

Manba: O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari

2016 yilning shu davrida xorijiy investitsiyalar hajmi 17,2 foizga o'sib, 1,76 milliard dollarga yetdi. Ularning umumiy kapital qo'yilmalaridagi ulushi 2015 yilning shu davridagi

21,3 foizga nisbatan 23 foizgacha oshdi. O'zbekiston hukumati kafolatlari ostida jalb qilingan va o'zlashtirilgan xorijiy investitsiyalar hajmi 590 million dollarni tashkil etdi (1,19 barobar o'sish), to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar hajmi esa 1,17 milliard dollarni tashkil etdi. Davlat investitsiya dasturi doirasida qiymati 1,9 milliard dollar bo'lgan 43 loyiha amalga oshirildi. Umuman olganda, 2016 yilda O'zbekistonda 154 ta investitsiya loyihasi orqali 4,04 milliard dollar xorijiy investitsiyalarni o'zlashtirish rejalashtirilgan.

Investitsiya loyihalarini amalga oshirish bo'yicha hamkorlar qatorida Janubiy Koreya, Rossiya, Xitoy, Germaniya, Yaponiya, Niderlandiya va boshqa mamlakatlarning kompaniyalari, shuningdek, Osiyo taraqqiyot banki, Jahon banki, Islom banki, Janubiy Koreya va Yaponiya investitsiya banklari, qator arab davlatlari kabi yirik xalqaro moliyaviy institutlar mavjud. Iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha xorijiy investitsiyalar tuzilmasining tahlili shuni ko'rsatadiki, ularning ulushi eng ko'p yoqilg'i-energetika sektorida va qishloq xo'jaligi hamda oziq-ovqat sanoatida kam. O'zbekiston iqtisodiyotining yetakchi tarmoqlari, jumladan, elektroenergetika, mashinasozlik va metallga ishlov berish, neft va gaz qazib olish, yengil va oziq-ovqat sanoati dinamik ravishda rivojlanmoqda. Ushbu iqtisodiyot tarmoqlaridagi korxonalar investitsiya dasturlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun yangi moliyalashtirish manbalarining, xususan, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar shaklida, sezilarli darajada kirib kelishini talab qiladi.

Shu munosabat bilan, O'zbekistonda investitsion muhitni takomillashtirish, mamlakat va dunyodagi o'zgaruvchan iqtisodiy vaziyatga tez moslasha oladigan investitsiya siyosatini shakllantirish ustida tizimli ishlash juda muhimdir.

Biroq, xorijiy kapitalni jalb qilish bilan bog'liq quyidagi muammolarni esdan chiqarmaslik kerak:

- Xorijiy kapital iqtisodiyotga korxonani sotib olish yoki yaratish paytida birdaniga kiritiladi. Ammo foyda repatriatsiyasi doimiy ravishda amalga oshadi. Shu sababli uning qayta investitsiya qilinishi masalasini hal qilish zarurati tug'iladi;
- Xorijiy kapital investitsiyalari maksimal foyda keltiradigan tarmoqlarga yo'naltiriladi. Bu milliy tarmoqlarning nomutanosib rivojlanishiga olib kelishi mumkin;
- Ekologik jihatdan zararli ishlab chiqarishlarning olib kirilishi xavfi mavjud. Shu bois, xorijiy investitsiyalar ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlik, o'zaro manfaatlilik hamda davlatning strukturaviy va qayta ishlab chiqarish siyosatining, ekologik va iqtisodiy xavfsizlikning ustuvorligi tamoyillariga asoslanib jalb qilinishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

- [1]. O'zbekiston Respublikasining "Chet el investitsiyalar to'g'risida"gi Qonuni 1998 yil 30 apreldagi 603-1-son.
- [2]. O'zbekiston Respublikasining "Investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni 1998 yil 24 yanvardagi 719-1-son.
- [3]. "Chet ellik investorlar huquqlarining kafolatlari va ularni himoya qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni

[4]. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 10-apreldagi "To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni rag'batlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-4434-son Farmoni. ".

[5]. 2015 yil yanvar-iyul oylari uchun axborot-tahliliy byulleteni - Toshkent, 2015 yil.
<http://www.ru.sputniknews-uz.com/economy/20160428>

[6]. Novikova, T.V. O'zbekiston iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning institutsional va iqtisodiy jihatlari / T.V. Novikova. — Matn: bevosita // Yosh olim. - 2017. - No 1,3 (135,3). — B. 54-57. — URL: <https://moluch.ru/archive/135/37537/> (kirish sanasi: 19.06.2024).